

לחם משנה

[א]

דאורייתא או דרבנן

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה. (שמות פרק טז, כב)

מקור החיוב

הגמ' (שבת קי"ז, ב) לומד מכאן שיש חיוב של לחם משנה, וז"ל אמר רבי אבא, בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות דכתיב לחם משנה. בפשטות חיוב לחם משנה הוא מן התורה, וכן נקט להדיא ברבינו מנוח (פרק ח' מהל' חמץ ומצה הל' ו'), עי"ש שמחלק בהדרשא בין שבת ליו"ט. (עי"ע לקמן) וכדבריו נקט בספר ערוך השולחן (אורח חיים סימן רעד סעיף א), עי"ש שמביא הסוגיא דמס' שבת ומסביר דכתיב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד, והך לחם משנה מיותר דה"ל לכתוב לקטו שני העומר לאחד, ואין זה אלא כפל דברים, ולזה דרשינן שזהו עניין בפני עצמו, וה"פ דהלחם של סעודות שבת תהיה משנה. וכתב שנראה שזהו דין תורה ולא אסמכתא בעלמא, דבאמת הך לחם משנה מיותר לגמרי כמ"ש. וכן מבואר בט"ז כדלהלן.

מי שאין לו כסף לפת ולנר חנוכה

דהנה נפסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרעה סעיף א) שמי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת, יקנה נר שבת מפני שלום ביתו, ואם יש לו לשל שבת ואין לו לנר חנוכה וליין לקידוש היום, יקנה לנר חנוכה, משום פרסומי ניסא. וכתב ע"ז הט"ז בשם הר"ן וב"י, אף ע"ג דקידוש דאורייתא ונר חנוכה דרבנן, כיון דאפשר לקדש על הפת, שמן לנ"ח עדיף ע"כ. ולפי זה אם אין לו פת אז פת עדיף שצריך לקדש עליו מדאורייתא. אבל הרמב"ם כ' כאן דנ"ח וקידוש היום שניהם מדברי סופרים, ונ"ח עדיף מקידוש היום משום פרסום נס, וא"כ אפילו אין לו פת נ"ח עדיף. אבל כ' הט"ז שנראה דלענין פת דכ"ע פת קודם, דמ"ש בסי' רע"א דקידוש קודם לצרכי סעודה, נראה דהיינו שאר צרכי סעודה כגון תבשילין, וקראוהו בגמ' בפרק ערבי פסחים כבוד יום, אבל הפת דלחם משנה, הוא קודם לייך קידוש, דהא לחם משנה לכ"ע דאורייתא, כדאמר ר' אבא בפ' כל כתבי דכתיב לחם משנה, ושולש סעודות ג"כ דאורייתא, ופת בעינן כדאיתא בסי' רע"ד, וא"כ כ"ש שהיא קודם לנ"ח שאינו אלא מדרבנן כנ"ל.

נשים בחיוב לחם משנה

אבל אין זה דעת כל הראשונים, דהנה הר"ן (מסכת שבת מד, א בדפי הרי"ף) דן האם נשים חייבות בג' סעודות בשבת, והאם חייבות בלחם משנה, שבמוסכל ראשון היינו אומרים שהן פטורות, משום דהוי מצות עשה שהזמן גורם, שנשים פטורות בהן. אבל מביא בשם ר"ת דנשים חייבות בשניהם, משום "שאף הן היו באותו הנס", (של המן) היינו שיסוד החיוב של לחם משנה הוא משום נס המן, ולכן כמו שנשים חייבות בנר חנוכה, מטעם שאף הן היו באותו הנס, ה"נ חייבות

בלחם משנה וג' סעודות. הר"ן עצמו כתב שאין צורך לטעמו של ר"ת, משום שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין, כדילפינן (ברכות כב) מזכור ושמור, את שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ובכלל זה הוי כל חיובי שבת.

נשים בשביתת בהמה

[דרך אגב עי' בחידושי הגרע"א (שבת נא, ב) שמסופק אם נשים מצווין על שביתת בהמתן, היכא דליכא משום מחמר כיון דהוי רק עשה, די"ל דהוי מ"ע שהז"ג דנשים פטורות אף דחייבות בקידוש היום מהקישא דזכור ושמור, וי"ל דדוקא בקידוש דהיינו הזכירה חייבות, אבל בשאר מ"ע פטורות. ועי"ש שמכריע ספיקו עפ"י הר"ן (הנ"ל) דלכל מילי דשבת נשים שווין לאנשים. ועי' בהגהת רע"א (שם) שרצה להוכיח כדברי הר"ן מגמ' במסכת שבת (נד, ב), שהמשנה מספרת על פרתו של רבי אלעזר בן עזריה שהיתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, ומק' הגמ' וכי חדא פרה הויא ליה, והא אמר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב תריסר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא, תנא לא שלו היתה אלא של **שכינתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה** נקראת על שמו, הרי לן להדיא שאשה חייבת בשביתת בהמתה.]

הוכחת המהרי"ל מר"ת שחיוב ג' סעודות אינו אלא מדרבנן

המהרי"ל (שו"ת סימן צד) נשאל היכא שחל ערב יו"ט להיות בשבת, האם מותר לאכול פת לסעודה שלישית אחרי מנחה קטנה, השואל רצה לומר שג' סעודות לידחי תיאבון דרבנן, וכתב לו מהרי"ל ודע דג' סעודות נמי דרבנן וקראי דג' היום אסמכתא בעלמא, וראיה מדפסק ר"ת דנשים חייבות בג' סעודות שאף הן היו באותו הנס, והך סברא לא מהני אלא למצוה דרבנן, כגון מגילה וחנוכה וד' כוסות, דאל"כ מצה וסוכה נמי נילף מהאי טעמא כדפירש התוס' (מגילה ד, א ד"ה שאף), היינו ממה שהק' (שם) למה לי היקשא דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס, ותי' דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא.

הרי לן דעת המהרי"ל שאין חיוב לחם משנה אלא מדרבנן, שהרי לפי ר"ת נשים חייבות בג' סעודות ובלחם משנה מטעם שאף הן היו באותו הנס, אז כמו שהוכיח מהרי"ל שחיוב סעודה אינו אלא מדרבנן, ה"נ יש להוכיח לגבי חיוב לחם משנה.

הדביק פת בתנור

ועי"ע במגן אברהם (סימן רנד ס"ק כג) על הא דאיתא התם שאם הדביק פת בתנור בשוגג, אם אין לו מה יאכל, מותר לו לרדות ממנו מזון שלש סעודות, ובתנורים שלנו שאין בהם רדייה, מותר להוציא יותר משלש סעודות בסכין או בשום דבר שיתחוב בו, וכתב המ"א שאם יש לו פת אחר מזון ג' סעודות אסור להציל, אף על גב דצריך לכל סעודה ככר שלם ולחם משנה, **מ"מ אינה חובה כל כך** ועסי' של"ד ס"א.

לחבר שני פרוסות בקיסם

שיטה זו שאין חיוב לחם משנה אלא מדרבנן נוגע גם לענין מה שנשאל החת"ס (שו"ת חתם סופר אורח חיים סימן מו) האם אפשר לחבר כמה חתיכות לחם ביחד ע"י קיסם, כדי שיהיה עליו תורת "שלם" בשביל לחם משנה. והנה השולחן ערוך (או"ח סי' קסח) פסק בשם הרוקח (סי' שסט) שאם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם, יחברם יחד בעץ או בשום דבר שלא יהא נראה, ודינו כדין שלם, ואפילו בשבת יכול לחברם. וכ' המ"א שרצה לומר אף על גב דבשבת בעינן לחם משנה שלם, מ"מ זה מקרי שלם. (עוד כתב שכשמחברם בשבת יזהר שלא יקח עץ שהוא מוקצה)

מקור הרוקח הוא גמ' במסכת עירובין (פא,א), דאע"ג דקי"ל שצריך לחם שלם בשביל עירובי חצירות, בכל זאת אמר רב חסדא תפרה בקיסם מערבין לו בה. ועי' בשו"ת חתם סופר (שם) שמעיר על דברי הרוקח, שאיך אפשר לדמות לחם משנה לעירוב, דשם אמרינן מאי טעמא (פרוסה) לא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי משום איבה, א"כ אולי דווקא שם מועיל קיסם דאז ליכא משום איבה, אבל מהכ"ת שיועיל ללחם משנה. אלא שמביא משו"ת חכם צבי (סי' סב) דמדתנן במתני' דעירובין ככר שלם, ש"מ זה נקרא ג"כ שלם, וממילא יוצא בו ידי לחם משנה ג"כ, אף על גב דלא שוו בטעמא עם עירוב.

אבל עי"ש שהקשה מתוספתא שפסקה הרמב"ם והראב"ד (פ"ו מטומאת אוכלים הלכה י"ב), וז"ל קליעה של שום שנפלו משקין על אחד מהן הוא טמא וחיבורו טהור, **שאיין חיבורי אדם חיבור לכל דבר**, וכן אתרוג שנפרש ותחבו בכוש או בקיסם אינו חיבור. (והתם ליכא למימר כדאמרינן בעירובין (שם) ליישב סתירה בין מימרא דרב חסדא שתפרה בקיסם מערבין לו בה, ובין הא דתניא אין מערבין לו, דהא דידיע תיפרה הא דלא ידיע תיפרה, משום דהא מפרש הטעם משום דאין חיבורי אדם חבור.) ועיין גם מ"ש הרמב"ם (הלכות טומאת מת פרק ד הלכה ה) שכזית מן המת שחתכו לחלקים ורדדו ודבקו מטמא באהל ובמשא ואינו מטמא במגע קצתו, **אף על פי שחברו שאין חיבורי אדם חבור**. ומ"ש בהל' טומאת אוכלים שם לחלק בין הכשר דלא הוה חיבור, ולטומאה הוה חיבור ע"ש בכ"מ, אם כן פשיטא קשה מנ"ל למילף לחם משנה לקולא מעירובין וטומאה, נילף לחומרא מהכשר.

אבל עי"ש שמביא תשובה שבסוף ס' מנחת יעקב (סי' י"ב) שכתב, **דהא דבעינן ב' ככרות שלימים אינו מדין תורה אלא אסמכתא**, דהרי לחם משנה דבקרא אפשר לומר חדא ופלגא, כדאמרינן ריש ברכות אשמורה ופלגא נמי אשמורות קרי ליה יע"ש, ולפ"ז י"ל דמדחזינן ליה לענין דרבנן קרי ליה מתניתין דעירובין ככר שלם, א"כ ה"ה ללחם משנה דהוה נמי דרבנן.

להדביק יותר משני פרוסות

החת"ס נשאל שם האם אפשר לחבר כמה פרוסות ביחד כדי שיהיה לחם שלם, ואחרי שדן באריכות האם מועיל בכלל, מסיק שמ"מ נאמר שאין בו אלא חדושו, דמלשון הרב המחבר בשו"ע (סי' שסו,ו) שהכניס הקצה האחד בתוך הפת וקצה השני בתוך הפרוסה, משמע שנפרס פרוסה מחלק גדול העיקרי באופן שעיקר הככר היה קיים, מיהו ברוקח שם כ' להדיא ב' חצאי משמע שהפרוסות שוים נמי מהני תפירה, אבל עכ"פ לתפור פרוסה בפרוסה, ופרוסה בפרוסה, עד שישלים לפת שלם לא מצינו, והיות שעיקר הדין מפוקפק הוא לע"ד, ע"כ הבו דלא לוסף עלה לדבק פרוסות הרבה אלא ישתדל להמציא לו לחם אחר שלם.

[ב]

חיוב לחם משנה ביו"ט

האם ירד מן ביו"ט

בתשובות רב נטרונאי גאון (מכון אופק אורח חיים סימן קנט) מובא ששאלו מקמי רב נטרונאי, האם ביום טוב צריכין לבצוע על שתי ככרות, או לא. והשיב היו יודעים שצריכין אנו לבצוע על שתי ככרות ביום טוב, כדרך שצריכין אנו לבצוע בשבת, מה טעם, מפני שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי ככרות אלא משום מן, שכיון שלא ירד מן בשבת הוזהרו ישראל ללקוט לחם משנה, ובימים טובים נמי, כיון שלא ירד מן כשבת, חייבין אנו לבצוע על שתי ככרות כשבת.

ומנין שלא ירד מן בימים טובים, שכך שנו חכמים (מכילתא ויסע) ששת ימים תלקטוהו, ר' יהושע אומר למדנו שלא היה יורד מן בשבת, ביום טוב מנין, תלמוד לומר שבת לא יהיה בו וכו'. מה דפשיטא ליה להרב נטרונאי גאון שהמן לא ירד ביו"ט, מספקא ליה לתוספות (מסכת ביצה ב,ב) וז"ל תימה דכאן משמע שהמן לא היה יורד ביו"ט, כדפירש רש"י הששי הראוי להכנה וזהו בחול, והא אמר ויברך ויקדש, ברכו במן וקדשו במן, שבשבת לא היה יורד מן אבל ביו"ט היה יורד, וי"ל דמדרשים חלוקין כדאיתא במדרש (מכילתא פ' בשלח) שבת לא יהיה (שמות טז), לרבות יום הכפורים, לא יהיה בו לרבות י"ט שלא היה יורד בהן מן. ועי"ל דאפילו היה יורד ביו"ט מ"מ ביו"ט שחל להיות בע"ש לא היה יורד, מדכתיב קרא בו ביום הששי ולא כתיב ששי משמע הששי המיוחד שהוא ראוי להכנה, ולא בששי שהוא יום טוב. ועי' בתספות למסכת פסחים (קטז,א) שהק' מזה שאנו מתפללים באתה קדשת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים, ואמר (במכילתא פרשת בשלח) במן ברכו, במן קדשו, וביו"ט לא מתפללים ככה, משמע שירד המן ביו"ט.

כמה מצות צריכים ליל פסח

עוד כתב שם שמשו"ה צריך שלש מצות בליל פסח, כדי לקיים מצות לחם משנה, משום דגם ביו"ט יש חיוב של לחם משנה. ועי"ש שמוכיח כדבריו מההיא דמס' ברכות (לט,ב) דבתחילה מביא מימרא דרב פפא שהכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע, מאי טעמא (דברים ט"ז) לחם עני כתיב. ומיד אח"כ מביא מימרא דרבי אבא שבשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות. וקשה שהרי עיקר מילתיה דר' חייא בר אבא הוא בפרק כל כתבי (שבת קיז,ב) אז למה הובא כאן, אלא להכי מיייתי התם אחר פסח לומר שצריך שם מצה שלישית משום לחם משנה, וחייב לבצוע על שתי ככרות בין בשבת בין ביו"ט. והביא ג"כ פסק של רב אלפס דצריך לבצוע על שתי ככרות ביום טוב.

אבל בדברי הר"מ מבואר שאפילו אם נסבור שיש חיוב לחם משנה ביו"ט עדיין אין צריך שלש מצות בליל פסח. וז"ל רמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ו) ואחר כך מברך על נטילת ידים ונוטל ידיו שניה שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה, ולוקח שני רקיקין חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ, ומפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר ימים טובים, משום שנאמר (דברים ט"ז) לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה. ועי' בפ"י רבינו מנוח שמוכיח מדברי הר"מ שיש חיוב לחם משנה ביו"ט ובכל זאת כתב שבלייל פסח לא צריך לחם משנה משום שנאמר "לחם עוני".

מלאכות הקשורות ללקיטת המן

עי' בספר משנת חיים שר"ל שהשאלה האם ירד מן ביו"ט, תלוי במחלוקת האחרונים איזה מלאכה היה קשור בלקיטת המן, שבגללו לא ירד המן בשבת. בפשטות האיסור הוא הוצאה מרשות לרשות, וכן משמע בסוגיא דעירובין (יז,ב) שהיה ה"א שכוונת הפסוק "אל יצא איש ממקומו" הוא "אל יוציא", דהיינו שאסור ללקוט המן בשבת משום מלאכת הוצאה. אבל עי' בפירוש הספורנו עה"ת (בפרשתינו), שהחלול שבת היה בזה שהיו עוקרים דבר ממקום גדול, כאמרם ז"ל האי מאן דתלש כשותא מהזמי והיגי חייב משום תולש (שבת קז,ב).

בעיקר דברי הספורנו נראה לומר שאין כוונתו לומר שהמן גדל ויונק מהקרקע, אלא שגדר מלאכת תולש הוא שעוקר דבר ממקום גידולו, דהיינו אפילו אם אינו יונק משם חייב הואיל וכאן הוא מקום שגודל. ועי' היטב בדברי הרשב"ם למס' בבא בתרא (סו,א) דכן כתב לגבי היורד דבש מכוורת שלפי ר"א חייב חטאת. ונר' כוונתו דגם שם אין הדבש יונק מהכוורת אלא שזה מקום גידולו ולכן חייב. וע"ע לשון הר"מ (פ"ח מהל' שבת הל' ג) וז"ל לפיכך צרור שעלו בו עשבים

וכשות שעלה בסנה התולש מהן חייב שזה הוא מקום גידולן, משמע כנ"ל, שאינו תלוי בפסיקה יניקה אלא בעוקר ממקום גידולו.

גידולי קרקע

כ' התרומת הדשן (סי' עו') דאינו חייב על מלאכת טוחן אלא בדבר שנחשב גידולי קרקע, שטוחן במשכן היה בסממנין וכולם היו גדולי קרקע. והק' עליו בס' נשמת אדם הל' שבת (כלל יז, ב) א"כ מבשל נמי אינו חייב אלא בגידולי קרקע שהרי בישול במשכן היה ג"כ רק בדברים שהם גידולי קרקע. והיתכן שהמבשל בשר בשבת פטור, שהרי כתבו התוס' במס' שבת (עג, ב) דבעל חיים לא נחשבים גידולי קרקע. ועי' בס' כלי חמדה שהתירוץ הוא פשוט שהרי בישלו החלזון, א"כ חייב גם אם אינו גידולי קרקע. אבל עי' בס' אגלי טל (מלאכת אופה אות לה) שמביא מקורות שהתכלת הביאו אתם ממצרים, א"כ לא היה בישול של חלזון במשכן.

ועי' אגלי טל שם שרוצה ליישב קושיית הנ"א, דאפשר ללמוד בישול מה"מן שכתוב "את אשר תבשלו בשלו" (לפני שבת) הרי לן שאסור להם לבשל בשבת, ו"מן" אינו גידולי קרקע. ועי' בשו"ת אבני נזר סי' קל שהשיגו עליו מדברי הספורנו (הנ"ל), שכ' שחייב על לקיטת המן משום עוקר דבר מגידולו, הרי לן שנחשב גידולי קרקע. ותי' שהוא לא אחראי על דברי הספורנו התמוהים. ובפרט שבגמרא (עירובין יז, ב) דרשו אל יצא איש ממקומו, לצאת בכלי ללקט המן משמע שלקיטה עצמה אינה מלאכה. (ועי' בספורנו שמביא הגמ', ומשמע שסובר שחייב משום שניהם, ואכמ"ל.)

אבל לפי ההגדרה הנ"ל שאין כוונת הספורנו לומר שהמן ינק וגדל מן הארץ, אלא שזה "מקום גידולו", אינו קשה קושיית האבני נזר, ודו"ק.

מעמר

יש עוד מהלך, והוא במשך חכמה (שמות טז, כח) עה"פ עד אנה מאנתם. דהנה בפרק ר' עקיבא בשבת (פז, ב) סבר ר' אחא בר יעקב דעל הוצאה לא איפקוד, יעוין תוספות, וקרא ד"אל יצא" נכתב לאחר מתן תורה. בכל זאת אומר המשך חכמה שיכול להיות דהמעשה היה בשבת הראשונה, וקרא ד"עד אנה מאנתם" נאמר תיכף, משום דהלכו לקבל המן, והיה עימור דהוי מלאכה גמורה, רק תלוי בפלוגתא (שבת עג, ב) אם יש עימור שלא בגידולי קרקע.

ולפי"ז בנוגע ליו"ט י"ל שתלוי בכל הנ"ל שאם הבעיא בלקיטת המן הוא הוצאה מרשות לרשות אז אינו נוגע ביו"ט, א"כ אין שום סיבה שהמן לא ירד ביו"ט, אבל אם ישנו משום עוקר דבר מגידולו, או מעמר אז גם ביו"ט אסור, א"כ מובן למה לא ירד ביו"ט.

[ג]

איזה פת

לחם משנה בפת הבא בכיסנין

המגן אברהם (סימן רפ) מביא מספר ברכת הזבח, שמביא קושיית הרב מהר"ר יאסקי יצ"ו אב"ד דק"ק ואדיסליב, שמצינו לחכמים ראשונים שהיו אוכלין חוליהן על טהרת הקודש, א"כ מה היו אוכלין בשבת, דע"כ היו טבולי יום אחר התשמיש וטבול יום שני. ותי' המ"א די"ל שאכלו פת שלא הוכשר (לקבל טומאה), ושתו מים מן המעיין, כמ"ש בשל"ה לעשות בי' ימי התשובה. ועי' במחצית השקל (סי' רעד, א) שמוכיח מכאן שאפשר לצאת ידי חובת לחם משנה בפת הבא בכיסנין, שאם אכלו פת שלא הוכשר לקבל טומאה, ע"כ שנילוש במי פירות. והטעם כתב בספר

תוספת שבת משום דקי"ל (סי' קסח,ו) שאם קבע עליו סעודה חייה לברך ברכת המזון, א"כ ע"כ שיש עליו שם פת, א"כ שפיר יוצא יד"ח ל"מ.
אבל מדברי הט"ז (אורח חיים סימן קסח ס"ק ז) משמע שאינו יוצא יד"ח לחם משנה בפת הבא בכיסנין, שהט"ז כתב שם, שאם יש בה הרבה דבש ומיעוט מים כו"ע מודים דהוה כסנין, וכן אם נילוש בחלב ומיעוט מים, אבל אם עושין עם מעט חמאה או שומן, אף על פי שהטעם נרגש, הוי פת גמור. וע"כ יפה עושין שאופין בשבת שמ"לץ קו"כ ללחם משנה, כי אין שם רק מעט שומן. משמע דאם היה עליו דין פת הבא בכיסנין, לא היה יוצא.

לחם משנה ב"קידוש"

הרמ"א (אורח חיים סימן רצא סעיף ד) כתב שאם סועד הרבה פעמים בשבת, צריך לכל סעודה ב' ככרות (אבודרהם ומיימוני), ולפחות לא יהיה לו בסעודה שלישית פחות מככר אחד שלם (טור ומרדכי פ' כ"כ). ומזה פשט המנהג להקל לבצוע בסעודה שלישית רק בככר א' שלם, אבל יש להחמיר ליקח שנים.

בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן יג) נשאל שלפי המ"א שגם פת הבא בכיסנין נחשב ללחם לענין לחם משנה, ולפי הרמ"א שחייב לבצוע על לחם משנה כל פעם שאוכל, א"כ אנשים העושים קידוש, וסועדים מיד מעשה אופה, יהיה אסור להם לאכול ולברך על בלתי שלימים. וכותב השואל דאפשר לומר דמאחר שסועדים בביתם, ומיד אחר הקידוש, הם יושבים לסעודת קבע, א"כ י"ל שסעודת של הפת כיסנין, אינו נקרא קביעות, וא"כ אינו חשוב לחם, אבל אותם העושים קידוש בביהכ"נ אחר התפילה, כנהוג שאיזה בעל שמחה או כי"ב, נותן קידוש לפני כל העדה, ומפסיקין הרבה עד שעת הסעודה, באופן שנחשב קביעות לענין לישוב בסוכה, יהיה אסור לסעוד עליהם רק כשהם שלימים.

מה שהשואל רצה לחלק בין היכא שעושה "קידוש" בביתו לבין היכא שעושה "קידוש" בביהכ"נ, אינו נראה לי לחלק, שממ"נ אם מה שאוכל אחרי קידוש נחשב ל"סעודה" הואיל ויוצא בזה קידוש במקום "סעודה", א"כ אפילו בביתו נמי דסוף כל סוף אכילת פת הבא בכיסנין זה הוי סעודתו. אבל יתכן שאע"פ שכתב הרמ"א שכל פעם שסועד חייב בל"מ, אין זה אלא סעודה שיש בו קביעות, ולא סעודה של קידוש במקום "סעודה", שהרי יש שיטות שיוצא ידי חובת קידוש במקום סעודה גם ביי"ן.

עוד יתכן שזה שמבואר במ"א שגם פת הבא בכיסנין נחשב לפת, זה אינו אלא היכא שבאמת קובע סעודתו עליו, וחייב לברך עליו המוציא וברכת המזון, שבזה מדובר במ"א, אבל היכא שמברך עליו בורא מיני מזונות ועל המחיה לא נחשב כלחם. וזה דלא כספר תוספת שבת (הנ"ל) שמפרש דברי המ"א שנחשב לפת, משום שאם היה קובע סעודתו עליו היה מברך המוציא וברכת המזון.
אבל עי' בקיצור שולחן ערוך (סימן עז) שכתב וז"ל ואפילו אוכל כמה סעודות צריך בכל סעודה שתי ככרות שלמות. וכן כשמקדש ביום בשחרית קודם הסעודה הקבועה ואוכל פת כיסנין, יש לקחת שתיים שלמות. ועי' במנ"י שם שמפלפל בדברי הקיצור שו"ע, ומסיק שאינו חייב בלחם משנה.

מי שאין לו אלא ככר אחד

הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חלק א סימן כא) נשאל אודות המנהג שהיה בבית חותניו הגאון הגר"י מוולאזין זצ"ל, שהיכא שאחד מהמסובין בש"ק או ביום טוב התאחר, שנותנים לו שתי חתיכות ללחם משנה. והקשו החברים דזה לא חשיב לחם משנה, והביאו ראיה מהרא"ש שהצריך בליל פסח שלמים לבד הבצועה, ודחה אותם על נכון, דהא דהצריך הרא"ש שלמים אינו אלא מצוה מן המובחר לברך על השלם כמו בחול. אבל שאלו עוד דא"כ מי שיש לו א' שלם ראוי יותר לבצע על שני פרוסות לקיים לחם משנה, ולא כן מתבאר דעת רמ"א (סי' רצ"א), דז"ל ולפחות לא יהיה לו

בסעודה שלישית פחות מככר אחד שלם. ותו יש להקשות מתוס' ברכות (לט,ב) ד"ה והלכתא דז"ל התוס' ומיהו בשבת נכון להחמיר ולברך קודם שיחתוך, שלא לבצוע קודם שתכלה הברכה, שאז לא יהיה לו לחם משנה. וכן מבואר בהגהת רמ"א בשו"ע (סי' קסד,א) דבשבת לא יחתוך עד אחר הברכה, כדי שיהיו הככרות שלמות.

וכתב הנצי"ב שמאידך גיסא יש להביא ראייה מדעת הרי"ף ז"ל להיפך, דאם איתא דבצועות לא מקרי לחם משנה, היאך יוצא בפסח ידי לחם משנה לדעתו דלא מצריך אלא שתי מצות וחדא הלא היא פרוסה. אבל עי"ש שדוחה הראיה משום שלשון הרי"ף ז"ל הוא "דאתא לחם עוני וגרעא לפלגא דחדא הלכך בצעינן על חדא ופלגא" משמע דהטעם דהאי קרא מפיק מהאי קרא. (אבל בסוף חזר בו מדחייתו) וכן הוא באמת לשון הר"מ שהזכרנו לעיל.

ועי"ש שמאריך לברר הדין, ומסיק שתלוי איך הככר בא לפניו, שאם כשבא לפניו היה כבר חתוך יש עליו שם לחם, אבל אם היה שלם והוא חותכו עכשיו, אין עליו דין לחם. ובזה מסביר למה בפסח חותכין את המצה לפני הסעודה כדי, שכשנגיע לסעודה כבר הוי פרוסה, ויהיה עליו שם לחם בשביל לחם משנה.